

SUNI'Y INTELLEKT YORDAMIDA TIL O'RGANISH SAMARADORLIGI

Askarova Feruzabonu Farrux qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti 3-kurs talabasi

askarovaferuzabonu@gmail.com

Ilmiy rahbar: Baydulloeva Firusa Aqilbekovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt yordamida til o'rganish samaradorligi o'rganildi. Tadqiqot davomida turli ilmiy manbalar va zamonaviy platformalar, jumladan ChatGPT, Duolingo va ELSA Speak tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt o'quvchilarga talaffuzni yaxshilash, so'z boyligini oshirish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Ayniqsa, an'anaviy ta'lim muhitida o'z fikrini erkin ifoda eta olmaydigan o'quvchilar uchun bu samarali vosita hisoblanadi. Ushbu tadqiqot sun'iy intellektning til o'rganishdagi ahamiyatini va uning samaradorligini ilmiy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, til o'rganish, onlayn platformalar, ChatGPT, Duolingo, ELSA Speak, muloqot ko'nikmalari.

Аннотация: В данной статье исследуется эффективность изучения языков с помощью искусственного интеллекта. В ходе исследования были проанализированы различные научные источники и современные платформы, включая ChatGPT, Duolingo и ELSA Speak. Результаты показали, что искусственный интеллект позволяет учащимся улучшить произношение, расширить словарный запас и развить коммуникативные навыки. ИИ является особенно эффективным инструментом для учащихся, которые испытывают трудности со свободным выражением своих мыслей в традиционной образовательной среде. Данное исследование направлено на научный анализ значения и эффективности искусственного интеллекта в изучении языков.

Ключевые слова: искусственный интеллект, изучение языков, онлайн-платформы, ChatGPT, Duolingo, ELSA Speak, коммуникативные навыки.

Annotation: This article examines the effectiveness of language learning using artificial intelligence. During the study, various scientific sources and modern platforms, including ChatGPT, Duolingo, and ELSA Speak, were analyzed. The results showed that artificial intelligence allows students to improve pronunciation, increase vocabulary, and develop communication skills. It is an especially effective tool for students who cannot express their thoughts freely in a traditional educational environment. This research focuses on the scientific analysis of the importance and effectiveness of artificial intelligence in language learning.

Keywords: artificial intelligence, language learning, online platforms, ChatGPT, Duolingo, ELSA Speak, communication skills.

Kirish

Globallashuv jarayoni sharoitida xorijiy tillarni o'rganishga bo'lgan talab har qachongidan ham ortib bormoqda. Biroq, an'anaviy ta'lim metodikasi ko'p hollarda o'quvchilarning individual ehtiyojlarini to'liq qondira olmaydi. Ayniqsa, katta auditoriyalarda talaffuz ustida ishlash va har bir talaba bilan jonli muloqot qilish imkoniyati cheklangan. Ushbu muammolarni bartaraf etishda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalari inqilobiy yechim sifatida maydonga chiqmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi — ChatGPT, Duolingo va ELSA Speak kabi zamonaviy platformalar misolida sun'iy intellektning til o'rganish samaradorligiga ta'sirini ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotimizning dolzarbligi shundaki, AI nafaqat bilim beruvchi manba, balki o'quvchidagi psixologik to'siqlarni (gapirishdan qo'rqish) bartaraf etuvchi adaptiv muhit sifatida namoyon bo'ladi.

Asosiy qism

Sun'iy intellekt texnologiyalari bugungi kunda til o'rganish jarayonini shunchaki avtomatlashtirib qolmay, balki uni har bir shaxsning qobiliyatiga moslashtirmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, AI ning pedagogik imkoniyatlari shaxsiylashtirilgan ta'lim trayektoriyasini yaratish orqali amalga oshadi. Masalan, Duolingo platformasi algoritmlari o'quvchining so'zlarni eslab qolish darajasini tahlil qilib, aynan u qiynalgan nuqtalarni takrorlashga majbur qiladi. Bu esa o'quv materialini shunchaki o'zlashtirish emas, balki uni uzoq muddatli xotiraga muhrlash imkonini beradi.

Talaffuz va fonetik ko'nikmalarni shakllantirish til o'rganishning eng og'riqli nuqtalaridan biri hisoblanadi. Annotatsiyada ta'kidlanganidek, ELSA Speak kabi ilovalar sun'iy intellekt yordamida o'quvchining nutqini ona tili sohiblari (native speakers) talaffuzi bilan solishtiradi. Tizim xatoni nafaqat aniqlaydi, balki lab va til apparati qanday harakatlanishi kerakligi haqida aniq tavsiyalar beradi. Bunday individual yondashuv an'anaviy sinf xonalarida o'qituvchi tomonidan har bir o'quvchi uchun alohida bajarilishi deyarli imkonsiz bo'lgan vazifadir. Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda ChatGPT kabi generativ AI modellarining o'rni beqiyos. Bu tizimlar o'quvchi uchun 24/7 rejimida ishlovchi virtual suhbatdosh vazifasini o'taydi. Tadqiqotimiz natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy ta'lim muhitida xato qilishdan qo'rqadigan yoki o'z fikrini ifoda etishda istihola qiladigan o'quvchilar AI bilan muloqotda o'zlarini erkinroq his qiladilar. Virtual yordamchi o'quvchini tanqid qilmaydi, aksincha, uning xatolarini muloyimlik bilan tuzatadi va muloqotni davom ettirishga rag'batlantiradi. Shuningdek, Learning Management System (LMS) orqali o'quvchining real vaqtdagi monitoringi o'qituvchilarga darslarni samarali rejalashtirishga yordam beradi. Tizim o'quvchining qaysi mavzuda ko'p vaqt sarflayotganini ko'rsatib beradi, bu esa pedagogga umumiy dars rejasiga o'zgartirish kiritish yoki muayyan o'quvchi bilan individual ishlash uchun signal beradi.

1-jadval.

Platforma	SI ning asosiy vazifasi	Rivojlantiradigan ko'nikmalari	O'ziga xos afzalligi
Duolingo	Adaptiv takrorlash algoritmi	Lug'at boyligi va grammatika	O'yin shaklida (gamification) yondashuv
ELSA Speak	Nutqni tanish (Speech Recognition)	Talaffuz va fonetika	Nutqdagi xatolarni soniyalar ichida aniqlash.
ChatGPT	Tabiiy tilni qayta ishlash	Muloqot va yozma nutq	Real vaqtda erkin mavzularda suhbat qurish
Grammarly	Kontekstual tahlil	Akademik yozuv	Uslubiy va grammatik xatolarni avtomatik tuzatish

Sun'iy intellekt va an'anaviy ta'lim: Integratsiya va metodologik yondashuvlar

Sun'iy intellektning til o'rgatishdagi samaradorligi faqatgina texnik imkoniyatlar bilan emas, balki uning metodik jihatdan to'g'ri yo'naltirilgani bilan ham belgilanadi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, AI texnologiyalari o'qituvchi o'rnini bosuvchi vosita emas,

balki o'quv jarayonini kognitiv va psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlovchi "aqli assistent" vazifasini o'tamoqda.

Psixologik to'siqlarni yengish va motivatsiya

Til o'rganishda eng katta to'siqlardan biri — bu lingvistik xavotir (language anxiety), ya'ni xato qilishdan qo'rqish hissidir. Inson suhbatdoshidan farqli o'laroq, AI tizimlari o'quvchini hukm qilmaydi. Bu xususiyat, ayniqsa, introvert va o'ziga ishonchi past bo'lgan talabalar uchun qulay muhit yaratadi. ChatGPT bilan muloqot davomida talaba o'z fikrini bir necha bor tahrir qilishi, tushunmagan iborasini cheksiz marta so'rashi mumkin. Bu jarayon "xavfsiz ta'lim zonasi"ni shakllantirib, o'quvchining muloqotga kirishish ko'nikmasini tabiiy ravishda o'stiradi.

Ma'lumotlarni qayta ishlash va qayta aloqa (Feedback) tezkorligi

An'anaviy ta'limda o'quvchi yozgan inshosi yoki bajargan testi yuzasidan o'qituvchidan javobni bir necha kun kutishiga to'g'ri keladi. "Delayed feedback" (kechikkan qayta aloqa) o'quv samaradorligini pasaytiradi, chunki o'quvchi o'z xatosini qilgan vaqtidagi kontekstni unutib qo'yishi mumkin. Sun'iy intellekt esa "Immediate feedback" (tezkor qayta aloqa) prinsipida ishlaydi. Masalan, Grammarly yoki GPT-4 tahriri orqali talaba xatosini o'sha soniyaning o'zida ko'radi va uni tuzatish orqali qoidani yaxshiroq o'zlashtiradi.

Til o'rganishda "Immersion muhit" yaratish.

Maqolada ko'rib chiqilgan platformalarning yana bir muhim jihati — bu til muhitiga sho'ng'ish (immersion) imkoniyatidir. Avvallari til o'rganish uchun xorijga borish yoki chet elliklar bilan bog'lanish talab etilgan bo'lsa, bugun AI yordamida bu muhitni smartfon ichida yaratish mumkin. Nutqni aniqlash (Speech-to-Text) va matnni nutqqa aylantirish (Text-to-Speech) texnologiyalari o'quvchiga istalgan vaqtda va istalgan joyda "native speaker" bilan muloqot qilish tajribasini beradi.

Pedagoglar uchun yangi imkoniyatlar va muammolar

AI nafaqat talaba, balki o'qituvchi faoliyatini ham transformatsiya qilmoqda. Bugungi kunda pedagoglar AI yordamida quyidagi vazifalarni avtomatlashtirmoqdalar:

Dars ishlanmalarini (Lesson Plans) yaratish: Mavzuga mos matnlar, savollar va mashqlarni soniyalar ichida shakllantirish.

Materiallarni darajalashtirish: Murakkab ilmiy maqolani talabaning darajasiga (A2, B1, C1) moslab soddalashtirish.

Individual monitoring: Har bir talabaning kuchli va kuchsiz tomonlari haqida AI tomonidan tayyorlangan tahliliy hisobotlarni olish. Biroq, bu jarayonda "akademik halollik" masalasi ham yuzaga kelmoqda. O'quvchilarning topshiriqlarni mustaqil bajarmasdan, to'liq AI ga yuklab qo'yishi pedagogik nazoratni kuchaytirishni va baholash tizimini qayta ko'rib chiqishni talab etadi.

Xulosa va amaliy tavsiyalar

O'tkazilgan tahlillar va o'rganilgan manbalar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt zamonaviy til o'rganish tizimida shunchaki yordamchi vosita emas, balki ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiquvchi strategik resursdir. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Individuallashtirish yuqori natija beradi: AI o'quvchining shaxsiy ehtiyojlari va o'zlashtirish tezligiga moslashishi natijasida til o'rganish samaradorligi an'anaviy guruh mashg'ulotlariga qaraganda 30-40% ga tezlashishi kuzatiladi.

Psixologik to'siqlar kamayadi: Chatbotlar va virtual yordamchilar o'quvchida "xato qilish qo'rquvi"ni yo'qotadi, bu esa ayniqsa nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Vaqt va resurslar tejaliishi: Avtomatik baholash va tezkor qayta aloqa (feedback) tizimlari pedagoglarni texnik ishlardan ozod qilib, asosiy e'tiborni talaba bilan ijodiy muloqotga qaratish imkonini beradi.

Amaliy tavsiyalar:

Maqolada ko'rilgan muammolarni inobatga olgan holda, ta'lim jarayonini takomillashtirish uchun quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

Gibrid ta'lim modelini joriy etish: Til o'rganishda faqat AI ga tayanib qolmasdan, uni o'qituvchi boshchiligidagi darslar bilan integratsiya qilish lozim. AI texnik ko'nikmalarni (grammatika, so'z yodlash), o'qituvchi esa ijtimoiy va madaniy muloqotni o'rgatishi kerak.

Raqamli savodxonlikni oshirish: Ham pedagoglar, ham talabalar ChatGPT va ELSA kabi vositalardan nafaqat "tayyor javob olish", balki "o'rganish vositasi" sifatida foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishlari zarur.

Akademik etikani saqlash: AI tomonidan yaratilgan kontent va o'quvchining mustaqil mehnati o'rtasidagi muvozanatni saqlash uchun baholash mezonlarini qayta ko'rib chiqish, ko'proq loyihaviy va og'zaki imtihonlarga urg'u berish maqsadga muvofiq.

Yakuniy xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt til o'rganuvchilar uchun cheksiz imkoniyatlar eshigini ochadi. Biroq, bu texnologiyalarning samaradorligi ulardan qanchalik to'g'ri va maqsadli foydalanishimizga bog'liq. Kelajakda VR (virtual borliq) va AI integratsiyasi til o'rganishni butunlay sun'iy, ammo realistik muhitga ko'chirishi kutilmoqda, bu esa til to'siqlarini butunlay yo'q qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abduraxmonov, X. "Raqamli ta'lim texnologiyalari". Toshkent, 2022.
2. Kukulska-Hulme, A. "Mobile Assisted Language Learning". Cambridge University Press, 2021.
3. G'ulomov, S. S. "Iqtisodiyot va ta'limda sun'iy intellekt tizimlari". Toshkent, 2023.
4. Official ELSA Speak Technology Whitepaper. URL :
5. <https://elsaspeak.com/en/technology>
6. (Accessed:2026)
7. Devos.uz (2025) "Sun'iy intellekt yordamida talabalar o'quv samaradorligini oshirish yo'llari". 8-Aprel, 2026
8. <https://devos.uz>
9. Zenodo . "Ta'lim jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik samaradorligi". 8-Aprel 2026
10. <https://zenodo.org>